

FRANZ LEHÁR
FRABĚ
LUXEMBURG

angela

[:]

PANE MŮJ, KDO NA HVĚZDY SE DÍVÁ
ČASTOKRÁT I ROZČAROVÁN BÝVÁ,
HVĚZDY JSOU V TAK NEDOHLEDNÝCH DÁLKÁCH,
ŽE JE MARNÉ CHTÍT JE MÍT
A S NEBE SEJMOUT.
KDO HLEDÁ V ŽIVOTĚ IDEÁLY,
ČASTOKRÁT SI PRO NĚ KŘÍDLA SPÁLÍ
A JEN TEN, KDO SPOKOJÍ SE MÁLEM
MÁ I V LÁSCE KE ŠTĚSTÍ VŽDY BLÍZ.

veselý hrabě

Historie Hraběte Luxemburga začíná dvanáct let před jeho uvedením v Divadle Na Videňce (Theater an der Wien) v roce 1909 — a vůbec ne u Lehára. Stárnoucí, tehdy už dvaasedmdesátiletý Johann Strauss hledal úporně nové libreto. Všechny čtyři operety, které uvedl během dvanácti let po Cikánském baronu (premiéra 1885), měly totiž úspěch sotva průměrný a král vídeňské operety toužil znovu zažít ovace, kterými ho při premiéře Barona publikum zaplavilo. Náhoda — prý při partii taroků — ho svedla dohromady s hudebním vědcem Dr. Willnerem, který mu nabídl libreto s trochu nezvyklým titulem Bohyně rozumu, jehož děj se odehrával za Francouzské revoluce a byl založen na sňatku, při němž se novomanželé vůbec nepoznali. Strauss libreto přijal a podle tehdejších zvyklostí hned podepsal úmluvu, v níž se zavázal napsat hudbu do

určité doby. Ale práce se nedařila, Strauss komponování nechal a teprve pod pohrůzkou soudního procesu partituru dokončil, ovšem značně rozladěný. Dokonce nebyl ani na premiéře. Bylo to ostatně dobře, protože dílo prakticky propadlo a bylo na repertoáru pouhé čtyři týdny.

Zdálo se, že život Bohyně rozumu neslavně skončil. Jenže Willner byl člověk nejen vzdělaný, ale měl také neobyčejný cit pro jevištní účín a operetu zvlášť. Ne nadarmo byl později autorem řady úspěšných libret. Od něho je např. Dům u tří děvčátek, psal texty pro Falla, Oscara Strausse, Kálmána, Eyslera i Nedbala a další skladatele. Tento muž cítil, že v libretu je víc, než se při prvním zpracování z něj vytěžilo a než mu Strauss dva roky před svou smrtí mohl dát. Pracoval trpělivě dál, změnil dobu děje i jeho některé motivy, předělal celou stavbu a dal dílu nový název. A našel konečně i komponistu — Lehára, který už čtyři roky žil z obrovského úspěchu Veselé vdovy a pochopitelně chtěl na něj navázat. Komponoval tehdy operety pro dvě různé scény. Pro divadlo Johanna Strausse Knižecí dítě, pro Carltheater Cikánskou lásku. A k tomu se ještě zavázal, že pro Theater an der Wien napíše Hraběte Luxemburga. Bylo to ovšem obrovské sousto. A tak nakonec i Lehár tvořil partituru pod zdvořilou, ale nicméně zřetelnou pohrůzkou soudního sporu. „Bylo to jedinkrát v mém životě, kdy jsem to trochu odbyl“, říkával prý později s úsměvem. Je ovšem možno pochybovat o tom, bylo-li toto přiznání míněno vážně. Rozhodně není v partituře ani stopy po nějaké povrchnosti nebo spěchu, všechno je tu naopak vybroušeno do nejmenší podrobnosti a vyniká takovým množstvím hudebních nápadů, že by průměrnému skladateli stačily na tři operety.

Zůstane ovšem faktem, že rok 1909 byl v životě tehdy devětatřicetiletého Lehára jeho neplodnějším údobím. V rozmezí pouhých 93 dnů byly uvedeny ve třech různých vídeňských divadlech tři jeho zmi-

veselý hrabě

něné operety a dvě z nich — Cikánská láska a Hrabě Luxemburg — znamenaly světový úspěch. Ten se ale nedostavil bez překážek. U Hraběte Luxemburga se zas jednou opakoval — jako ostatně častokrát předtím i potom — zmýlený a povrchní názor kritiky, která nebyla dokonce ani vybiravá ve svých argumentech a novou Lehárovu operetu důkladně seřela. V hudbě neslyšela nic než „pár tónů proměnádních valčíků, které zkušenému operetnímu publiku jsou dávno běžné“, nebo „nestylovou míchanici české polky, pařížského kanánu, kabaretních šansonů, anglických groteskních tanců a rakouských vojenských pochodů“. Tak zněla slova soudobých krasoduchů, která však návštěvnícký ohlas dokonale vyvrátil. V Theater an der Wien bylo za jediný rok 300 vyprodaných představení, asi 200 německých divadel ohlašovalo a studovalo Hraběte Luxemburga a rok po Vídni byla premiéra

v Londýně, které dodala lesku přítomnost krále Jiřího V. s královnou Mary. Lehár byl dokonce oběma veličenství přijat. O této slavnostní akci se dověděl během představení a byl z toho tak rozčilen, že někam zastrčil svůj klak. Objevit se před královským párem bez cylindru bylo ovšem nemožné. A tak rozrušený Lehár vytrhl za scénou nějakému sboristovi divadelní cylindr a lesk ceremoniálu byl zachráněn.

Hrabě Luxemburg se hrál v Londýně celých třináct měsíců při vyprodaných domech a rozletěl se do celého světa. Co bylo příčinou? Lehárův životopisec Bernard Grun v knize vydané v roce 1970 k stému výročí Lehárova narození nazval Hraběte Luxemburga „skvělou variací“ Veselé vdovy. Přitom nejde ani sebeděně o snahu opakovat se. Ani jedno hudební číslo, ani jediná scéna nepřipomíná Veselou vdovu. Jedno ovšem mají obě operety společné a u Lehára výjimečné; veseloherní námět, optimistické ladění a neobyčejnou životnost postav. Operetě tohoto typu se tehdy říkalo „Lustspieloperette“. Nebyla fakticky ničím jiným než přechodným útvarem mezi operetou straussovského typu (nazývanou ostatně i komicou operou) a novým, tehdy již vznikajícím druhem hudebního divadla, kterému se v anglicky mluvícím světě říkalo a říká „musical comedy“. Nezněl by překlad obou názvů téměř stejně? Každopádně znamenají jak Veselá vdova, tak Hrabě Luxemburg nový a hlavně zdravý směr ve vývoji operety. Jimi Lehár razil — aniž si toho pravděpodobně byl vědom — novou cestu. Kulturní historik H. E. Jacob, když připomíná jejich význam pro vývoj žánru, to vyjádřil takto: „Proč se nikdo nenučil? Protože to byli živí lidé, kteří zpívali. Protože přinášeli svěží, radostný životní pocit. Protože hudba měla lehkost, jas a jako by rozdávala řadu elektrizujících podnětů“.

Proto tyto operety patřily a patří k nejhranějším Lehárům a pravděpodobně jimi ještě dlouho budou.

V. H.

OPERETA STATNÍHO DIVADLA V OSTRAVĚ, NOSITELE ŘÁDU PRÁCE

FRANZ LEHÁR

HRABĚ

LUXEMBURG

Opereta o třech dějstvích

Libreto A. M. Willner a R. Bodanzky

Překlad a úprava Vladislav Hamšík

Dirigent: Vladimír Brázda

Režisér: Vladislav Hamšík

Výtvarník scény: Vladimír Šrámek, nositel vyznamenání Za vynikající práci

Výtvarník kostýmů: Bohuslava Čiháková

Choreografie: Julie Jastřembská

Sbormistr: Josef Kubenka

Představení řídí: Stanislav Muntág

Text sleduje: Alena Švachulová

PREMIÉRA DNE 19. ÚNORA 1977 V DIVADLE ZDĚNKA NEJEDLÉHO

René, hrabě Luxemburg

Kníže Basil Basilovič

Angela Didierová, zpěvačka

Juliette Vermontová

Armand Brissard, malíř

Hraběnka Anastázie Kokozovová

Menšíkov, velvyslanecký rada

Pélégrin, úředník civilní správy

Loyal, notář

Saville, malíř

Boulangier, malíř

Lavigne, malíř

Sidonie, modelka

Coralie, modelka

Recepční hotelu

Sluha

Pařížané, Pařížanky,

přátelé Angely Didierové a Reného,

hotelový personál

Zdeněk Růžička /

Josef Abel, sólista opery SDO

Karel Šíp / Ota Viktorin

Hana Hradilová / Helena Riehsová

Karla Diváková / Ilona Simandlová

Miroslav Dvorník / František Návrat

Jiřina Hrušková / Vlasta Tolarová

Oldřich Pika

Kořta Holubář

Jan Vyorálek

Karel Lupínek

Petr Miller

Břetislav Doskočil

Anna Bendíková

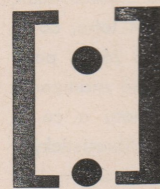
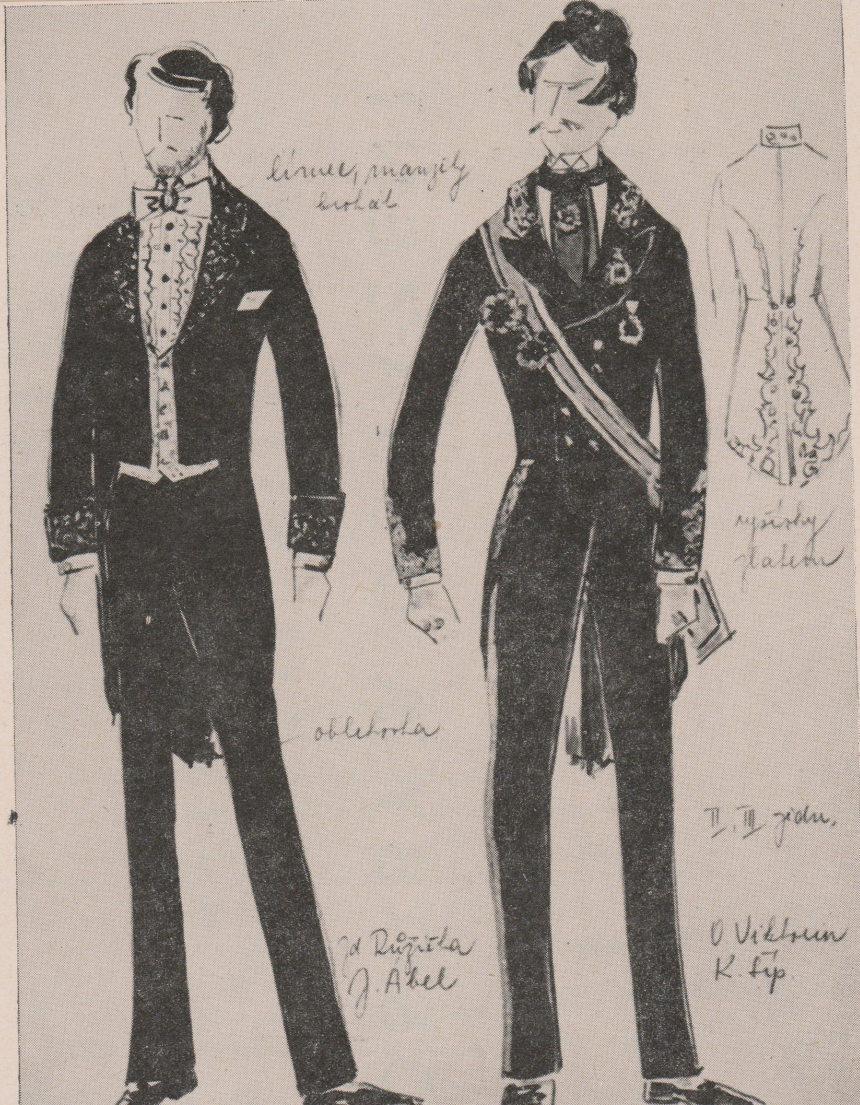
Božena Stašková

Rajmund Mader

Karel Balát

sbor operety a balet SDO

OSOBY A OBSAZENÍ

Od poslední lehárovské premiéry na jevišti Státního divadla v Ostravě uplynulo už skoro devět let. Byla to tehdy Země úsměvů, která se držela na repertoáru divadla plných sedm sezón a byla by na něm patrně dodnes, kdyby nemusela z provozních důvodů ustoupit místo jiným představením. Dočkala se nicméně televizního přenosu, který byl nadto ještě úspěšně reprizován. Nyní tedy přichází Franz Lehár na naše jeviště znovu. V čem tkví ta veliká obliba Lehárových děl? Co přivádí diváky stále znovu a znovu do hledišť divadel, aby tleskali hrdinům jeho operetních příběhů? Dílo Franze Lehára je typickým produktem vrcholné éry vídeňské klasické operety, je pevně zakotveno ve svém časovém a místním métiér, příběhy jeho operet jsou namnoze naivní a leckdy sentimentální, a přece se neubráníme tomu, abychom neodcházeli z divadla v dobré náladě, i když žijeme ve zcela jiném světě, ve zcela odlišných podmínkách, a máme zcela jiné starosti.

Odpověď na tuto otázku je velice prostá. Je to Lehárův muzikantský génius, kterému se po-

dařilo překlenout časovou vzdálenost, která nás dělí od doby vzniku jeho nejúspěšnějších děl. Tento syn c. k. plukovního kapelmajstra měl muziku v krvi. Dokázal vycítit jako málokdo před ním a málokdo po něm přesně potřeby žánru, dokázal leckdy dosti prostoduchá libreta svých operet povýšit svým bezprostředním a vervním muzikantstvím do polohy skutečného uměleckého díla. Celý život toužil po tom, napsat operu. To se mu nepodařilo. V těch operetách, kde se nejvíce snažil přiblížit tomuto svému vysněnému ideálu, zůstal nejvíce poplatný své době. Jeho Giuditta, ve své době tolik populární a na níž si skladatel tolik zakládal, je, přes to, že v ní je nesporně obsažena řada překrásných melodií, dnes už spíše muzejní antikvitou, a není už zdaleka tak spontánně publikem přijímána jako v době svého vzniku. Nejslavnější a nejpopulárnější je a bude Franz Lehár tam, kde zůstal nejvíc sám sebou, jako skladatel žánru, který nechce být ničím víc a ničím méně, než operetou v tom nejlepší smyslu slova, jako skladatel Veselé vdovy, Friederiky či tře-

Státní divadlo Ostrava

nositel Řádu práce

Program vydalo Státní divadlo v Ostravě, redakce Vlasta Krautmanová, obálka a grafická úprava Mirek Tittler, foto Vladimír Dvořák, typografická spolupráce Antonín Mosler. — Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 22, Ostrava 1, Hollarova 14. Všechna práva k provozování tohoto díla zastupuje DILIA Praha. Cena Kčs 3,—